

от това, което други автори писаха за този роман. Рецензията за „Процесът 1873“ на Вера Мутафчиева е интересна, аргументирана трактовка на една спорна творба.

Силата на Здравко Недков като критик е в павлизиането в „творчески свят“ на един автор. Той няма вкус към т. нар. проблемна или обзорна статия. Затова работите, включени в първия раздел, тежат значително по-малко. Те са включени по-скоро за пълнеж, а нямат ясна функционална и смислова връзка с основния раздел на книгата — критическите портрети. Въпреки че и в тези статии могат да се намерят интересни наблюдения върху някои тенденции в днешната литература и по-специално в творчеството на младите, да се попадне на синтетични характеристики. Също така не навсякъде Здравко Недков е убедителен в своите преценки. Така например той на два пъти посочва книгата на Огняна Свиленова „Диахроничен“ като „запомнящ се дебют“. А колцина изобщо знаят, че такава авторка е издавала стихосбирка? Още по-пресилено е тя да бъде поставяна наред с Иван Цанев или Калин Донков. Недков е твърде придирчив към своя стил, но понякога му се случва да допусне и изрази като: „Общото е, че и в двете стихотворения става въпрос за очила. Но какво да се прави — и двамата изглежда носят такъв а.“ (Става дума за Атанас Далчев и Иван Цанев.)

Първата книга на Здравко Недков оставя у нас впечатление за сериозно отношение към критически труд. В нея той се е опитал да покаже художествената самобитност на няколко български творци и тези опити заслужават внимание. Те ни убеждават, че младият критик не се задоволява с познати и казани неща, не се бои от трудните проблеми, не остава до външната страна на разглежданата творба, а се стреми да стигне до сърцевината ѝ. Един път успява повече, друг път по малко, но амбициите му са похвални. Аз мисля, че той има сили да се заеме и с по-големи, с по-разгърнати критически изследвания.

Без съмнение първата книга на Здравко Недков е успешно начало. Но тя е още повече обещание за нови критически постижения. От него нашата критика има какво да очаква.

Луко Захариев

„ПОГЛЕД КЪМ СЪВРЕМЕННАТА ГРЪЦКА ЛИТЕРАТУРА“

от МАРИН ЖЕЧЕВ

Изд. Наука и изкуство, 1975. 165 с.

Някой беше казал: „За да си дадеш сметка колко малко знаеш, трябва да знаеш нещо“.

Тази мисъл би могла спокойно да се приложи към нашите познания по литературата на нашата южна съседка.

Духовните връзки между двата народа бяха прекъснати след втората половина на миналия век. Последвалите политически събития, шовинистичната политика, омразата, раздухвана от националните буржоазии, войните в началото на този век отклониха за дълго време вниманието и на двете страни от културните и литературните процеси, които се развиваха у тях. Едва след Втората световна война и главно от петдесетте години насам у нас се прояви желанието да опознаем съвременната култура на Гърция — желание, подпомогнато от политиката на социалистическа България, целеща установяването на трайни добросъседски отношения между балканските страни.

Неслучайно интересът ни се насочи на първо време към гръцката поезия: до скоро тя си оставаше водещия литературен жанр. И още с първите стъпки открихме, че нашите южни съседи притежават една поезия, която достойно се нарежда на едно от челните места в света през нашия век. Беше обнародвана една двутомна антология на новата гръцка поезия (1960). В отделни книги бяха представени някои от най-забележителните гръцки поети: Кавафис, Варналис, Ридос, Диктеос, Рита Буми-Папа. Периодичният печат публикува отделни поетични творби от Сеферис, Лудемис и др. Издадоха се и доста прозаични творби на Казандзакис, Лудемис, Варналис, Миривилис, Кодзийас и т.н.

И едва сега, когато имаме вече немалко текстове, започваме да си даваме сметка, че те ни дават известна информация, но поставят и немалко въпроси. Въпросът за цялостното развитие на гръцката литература и за историческия контекст, при който се оформят отделните творци, за другите, които не познаваме или почти не познаваме, за тенденциите и теченията в тази литература, за влиянията — стари и нови, за цялостните образи на писателите и за ролята, която всеки от тях е играл в развитието на националната им литература, за възможността да се прокарат паралели между нашата и гръцката литература, като се има пред вид вековната симбиоза между тях и общата историческа съдба на двата народа, и пр. и пр.

Наистина както в Антологията, така и в отделните книги от гръцки писатели, излезли у нас, читателят е намирал биографични и литературни бележки, които задоволяват съвсем отчасти неговото любопитство. Защото, за да се отговори на поставените по-горе въпроси, е необходима дълга изследователска работа, основно познаване не само на езика, но и на панорамното развитие на гръцката литература. Това е задача, на която могат да се посве-

тят усилията не на един или двама души. А все пак трябва да се постави едно начало. И то е вече поставено с книгата на Марин Жечев „Поглед към съвременната гръцка литература“. Искам да поговоря за нея.

Първата част на книгата се състои от три общи статии. В първата се дава в едри шрихи развитието на гръцката литература от началото на миналия век. Авторът се спира на въпроса за езика — въпрос, който е поляризирайл до неотдавна, пък и досега не само творците, но и идеологите в Гърция, както и на крайъгълните камъни, лежащи в основата на храма на поезията: Соломос — Калвос — Паламас и, макар в друга плоскост — Кавафис.

Във втората статия авторът разглежда по-подробно развитието на поезията след Паламас (края на миналия век). М. Жечев говори тук за редица поети, допринесли съществено за обновяването не само на изразните средства на поезията, но и за идейното ѝ обновяване. Искам още тук да подчертая две качества, присъщи не само на тази глава, а на цялата книга на младия изследовател: основно познаване на гръцката критическа мисъл, с извадки от която той илюстрира твърде добре собственото си виждане за разволя на гръцката литература, и постоянната му грижа да разглежда явленията във връзка с големите исторически приключения, които е изстрадал гръцкият народ и които определят до голяма степен идейното развитие и творчеството на най-видните представители на литературата. Подчертавам това не случайно. Струва ми се, че тясната връзка между исторически събития и творчество се вижда най-ясно в страни като нашите, където творците са до болка близко свързани с историческата съдба на своите народи. Един пример, за да илюстрирам мисълта си: връзката на сюрреализма във Франция след Първата световна война и нейната съдба е почти невидима с просто око, докато гръцкият сюрреализъм в лицето на най-добрите му представители веднага се изчиства от всичко абстрактно и формалистично и се включва в прогресивния идеен поток на страната си: Елитис, Ридос, Вретако̀с, за да споменем най-известните. Така той става оръдие за революционизиране не само на формата, но и на съдържанието. (Подобна е съдбата и на чешкия сюрреализъм.) Така, както романтизмът на Юго става у Вазов органично национална поезия.

По-нататък авторът се спира на поетите от тридесетте години и съвсем правилно свързва творчеството им с няколко съществени фактора: националната традиция, новите търсения в световната поезия и ролята на Великата октомврийска социалистическа революция. Тук авторът разглежда, макар и бегло, творческите

превръщания на Сеферис, а след това, без спазена хронология (твърде учебнически метод!), се спира на класика на гръцката прогресивна поезия Костас Варналис.

Правилно изтъква авторът огромната роля, която изигра хитлеристката окупация и съпротивата срещу нея за идейна ориентация на почти всички по-големи поети като А. Сикелианос, Н. Вретако̀с и мн. др.

От творците, споменати като оформени по време на войната, Жечев се спира особено на Тасос Ливадитис — може би най-големия от това днес вече средно поколение. От поколението, появило се през края на четиридесетте и петдесетте години, се цитират имената на Титос Патрикиос, Г. Сарандис, Вафопулос, М. Анагностакис, както и по-възрастните Зои Карели, Минас Димакис и други. Това са поети с различни характери и идеологии, представляващи различните фасетки от спекта на камък на съвременната гръцка поезия. Те са непознати за нашия читател, макар че по качество на таланта, а мнозина от тях и по идейна насоченост биха заслужавали да му бъдат представени.

Авторът се спира по-бегло на младото поколение, появило се на поетическия хоризонт през шестдесетте години. Като се съгласявам с констатацията, че това поколение представлява по-ниска степен от предходните, мисля, че между тези 30—40 млади хора има и немалко талантливи. Радостното у тях е, че повечето се връщат, всеки по свой начин, към гражданската тема. Ако съумеят да се отърсят от влиянието на модни течения и се избистрят идейно, смятам, че някои от тях биха могли да заемат своето място в общия пейзаж на съвременната гръцка поезия.

Следващата глава е посветена на гръцката проза след войната. Естествено, за да се разберат проявите се тенденции в нея, трябва да се свърже с предишните поколения. Затова М. Жечев описва сбито развитието на гръцката проза от началото на века, като се спира по-специално на най-видните ѝ представители — Миривилис и Карагадзис, отразили хуманитичните антивоени тежениия на един Барбюс или Ремарк. Подчертава се значението на Никос Казандзакис за издигането на гръцката проза на световно равнище. Тук авторът трябва да се спре и на Георгиос Теотокас, който се откроява ярко през този период, особено с романа си „Αργό“.

„Гръцката проза през последните двадесет и пет години — пише М. Жечев — търси равновесие с това време (войната и гражданската война, б. м.), стреми се да разкрие механизма на страстите, които хвърлят хората един срещу други.“ Това е

вярно, колкото се отнася до по-старото и средното поколение. При това тази равностетка се извършва от класови позиции. Струва ми се, че това авторът трябваше да подчертае по-дебело, когато говори за поранното творчество на Н. Атанасиадис, защото той не е изолиран случай. Спомням си сега например за професора по астрономия в Атина и прозаик Абот (Жечев е право не го споменава), който в книгите си се явява отявлен апологет на капитализма.

От по-новото поколение М. Жечев разглежда подробно творчеството на Василиос Василикос — един твърде даровит, своеобразен по форма писател, който застана на хуманистични, прогресивни позиции. Неговият остро политически роман „3“, който има за тема убийството в Солун на един от видните ръководители на ЕДА — Ламбракис, бе филмиран във Франция и направи епоха в ангажираното кино. . . . От поколението на Василикос се разглеждат още А. Самаракис, К. Кодзийас (у нас е преведен романът му „Галерия № 7“), Янис, Мангалис, Сп. Пласковитис и други.

Струва ми се, че в погледа си на прозата след Втората световна война М. Жечев трябваше да спре вниманието си и върху прозаичното творчество на М. Лудемис. Макар и започнал писателската си кариера преди войната, той написа цяла поредица романи след това, в които се занимава с големи политически и идейни проблеми на нашата епоха. Трябва да се подчертае също, че макар Лудемис да живя в емиграция, книгите му се издаваха и издават в родината му, където се ползват с голям успех. И накрая, тъй като той е познат у нас с шест романа, читателят навярно би желал да узнае мястото, което писателят заема в развитието на гръцката литература.

На края на тази глава авторът се спира на няколко по-млади писатели, в чиито произведения борбата срещу фашизма и войната получават неправилно осветление, както и на творци, които за пръв път засягат темата на гражданската война от гледна точка на един повече или по-малко абстрактен хуманизъм.

Трите глави, които разгледахме дотук, дават обширна и, общо взето, правилна картина на развитието на гръцката литература главно през нашия век; читателят получава достатъчно богата информация за главните течения и техните най-изтъкнати представители. Бедата е в това, че много от имената, които се споменават или разглеждат, са непознати за нашия читател, който не ги свързва с никакъв текст. За това, разбира се, М. Жечев няма никаква вина. Често той разказва събитията с интереса на по-интересните книги, с което все пак характеризира и фактологически автора, когато разглежда.

Нека се надяваме, че в следващите години нашият читател ще има възможността да прочете най-добрите и интересни произведения на изтъкнатите гръцки автори.

Следват отделни есета, посветени на някои от най-големите гръцки поети и писатели: Н. Казандзакис, Соломос, Калвос, Кариотакис, Рицос, Вретаκος. Привидното неспазване на хронологията се дължи на това, че есето за Казандзакис е по-обемисто и задълбочено от другите. Очевидно авторът е насочил вниманието си към големия епик на Гърция за това, че той се откроява като най-мощната и многопластова фигура в гръцката проза (и не само там!), пък и затова, че нашият читател има в ръце три основни текста — романите „Христос отново разпнат“, „Капитан Михалис“ и „Зорбас гърка“. Високото майсторство на Казандзакис, очарованието, което оставят в сърцата на читателя неговите книги, безспорно изострят нашето желание да научим повече за неговия живот и творчество. При това изкуството на критика и литературоведа се проявява несъмнено по-ярко, когато разглеждат големи творци. Не знам дали Белински би бил Белински без Пушкин, Лермонтов, Гогол и Достоевски.

Есето за Казандзакис не ни разочарова. Напротив. Несъмнено това е най-хубавата част в книгата на М. Жечев. Той е вникнал основно в цялото сложно многообразие на творчеството на Казандзакис. А то е наистина и огромно, и сложно, и многообразно: стихове, поеми („Одисея“ е два пъти по-обемиста от „Комедията“ на Данте!), пиеси, пътеписи (те са истински шедьоври в жанра си), критики, статии, романи. . . . Авторът ни води вечно по земните и духовните пътища, които е изброял този велик неспокойник и авантюрист, вечно търсещ дух. Запознава ни с плодовете на търсенията на Казандзакис — големите произведения, които създадоха световна известност на неговата хуманна, дълбоко етична, жизнуетвърждаваща и национална литература. Спокойно мога да кажа, че след внимателното прочитане на това есе читателят вече познава Казандзакис.

В следващите пет кратки есета авторът скицира някои от най-големите поети на Гърция. Това са именно скици, на които обаче не липсва нито точност на рисунка, нито психологическа дълбочина. Ако М. Жечев бе допълнил тази поредица със скици на Паламас, Кавафис, Сеферис и Елитис, щяхме да имаме една малка, твърде ценна галерия от образите на всички основни стъпала, по които гръцката поезия се извиси до небето на световната поезия.

Книгата на Марин Жечев е написана с жив, сочен и увлекателен език, с основ-

но познаване на фактите, което му дава онази вътрешна свобода, необходима за правилното и задълбочено анализиране и тълкуване на литературните явления в гръцката литература.

И така след прочита на книгата ние знаем вече доста повече за цялостното развитие, за духовния климат и за най-добрите творци на нашата южна съседка. Поставено е едно добро начало на изследването на гръцката литература, което — успоредно с превеждане на текстовете — би трябвало логически да доведе до създаването на една история на гръцката литература. Това е крайната цел, която, смятам, че трябва да си постави за в бъдеще Марин Жечев. Една история, видяна от гледището на нашата идеология, в която могат да намерят място интересни и плодотворни паралели между явленията в двете литератури — не само и не толкова като влияния, а главно като резултат от общата историческа съдба.

Стефан Гечев

„СПОДЕЛЕНО ЗА ПОЕЗИЯТА“ от КИРИЛ ТОПАЛОВ

Изд. Народна просвета, 1975. 109 с.

Първата книга, с която Кирил Топалов се представя пред читателите, разкрива пристрастията на критика и неговия подчертан интерес към поезията. „Споделено за поезията“ обхваща дванадесет портрета на съвременни автори от две различни поколения и една свързваща и обединяваща статия върху патриотичната тема. Критикът показва умение да вниква в творческото развитие на повечето от разглежданите поети, да улавя отделни детайли и нюанси, които очертават физиономията им, да зафиксира процесите на тяхното избистряне, на преминаването им към нов етап. Топалов пристъпва внимателно и малко предпазливо към творческия свят на поета, стреми се да бъде обективен, отбягва суперлативите и рязката категоричност при оценките. Подходът му е критико-изследователски със стремеж да изясни понякога особеностите на стилистиката и поетиката на интересувания го поет. В своите сполучливи кратки портрети той успява само с няколко шрихи да загатне образа на поета, да го разграничи от неговите събратя, като открие характерното и индивидуалното. Топалов притежава

критическата способност да се вживява в различни емоционални светове, да посочва точни координати на мястото и значението на поетическата индивидуалност. Без да бъде изчерпателен, критикът в повечето случаи открива тенденциите на развитието, нещо, което понякога е доста трудно, но задължително при истинското критическо изследване.

В своите портретни скици Топалов демонстрира добра професионална култура и рядко срещашо се за първа книга стилистично представяне. Споделеното от критика е наистина само за поезията, и то за определен кръг поети и явления. Можем да не сме съгласни с неговите предпочитания и оценки, но не можем да не оценим стремежа му да се предпази от „всеядие“, т. е. да не пише за всичко и за всекиго, а да има свой кръг проблеми и автори, които го привличат и занимават. Защото всеизвестна истина е, че един критик се изявява най-добре, когато е срѣден вътрешно с темите и авторите, към които се насочва.

В първата част от своята книга Топалов се спира на поетичния свят на Павел Матев, Блага Димитрова, Иван Давидков, Добри Жотев, Александър Муратов и Веселин Ханчев. Критикът се интересува от тези поети, навлезли във фаза на творческа зрелост, в момент на художествено и идейно избистряне, когато нещо старо у тях е превъзмогнато, когато е преодолян и изживян вече един период от развитието им и те се намират в старт към нов поетичен живот. В търсенето и намирането на новия поетичен облик се заключава „откривателската“ дейност на критика. Най-добри постижения има Топалов в тази част при скициране поетическата индивидуалност на Блага Димитрова, Иван Давидков, Павел Матев и Добри Жотев. За тези поети е писано много, но авторът на „Споделено за поезията“ преоткрива поетите от своя гледна точка.

За Иван Давидков, а по-късно във втората част и за Петър Караангов Топалов намира особено точни думи и характеристики, за да се доближи плътнo до сложната поетична тъкан на тези двама „тихи“ поети, у които има подчертана акварелност и лирична пейзажност и чрез поезията на които понякога усещаме движенията и багрите на самата природа. Топалов разгадава сполучливо тайните на „художника“ Давидков, като неусетно ни потопява в неговия странен и нежен поетичен свят, който един невнимателен и повърхностен поглед невинаги може да улови. Диалектиката на индивидуалното развитие на Иван Давидков също е посочена пестеливо и вярно, без излишно прогнозиране и многословие.